

Земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

УДК 349

Карпінська Наталія Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Карпинская Наталия Владимировна

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры гражданско-правовых дисциплин
Волынский национальный университет имени Леси Украинки*

Karpinska Natalia

*Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Civil and Juridical Disciplines
Lesya Ukrainka Volyn National University
ORCID: 0000-0001-9658-3623*

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІТОСАНІТАРНОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ
В ЄС
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ФИТОСАНИТАРНОЙ
ПАСПОРТИЗАЦИИ В ЕС
LEGAL REGULATION OF PHYTOSANITARY PASSPORTATION IN
THE EU**

Анотація. Стаття присвячена характеристиці правових особливостей фітосанітарної паспортизації в ЄС. Всебічний аналіз наукової літератури дає змогу зробити висновок про те, що наразі у науковій доктрині бракує наукових розвідок, спрямованих на визначення правової природи відносин у сфері захисту рослин в умовах постійного

оновлення законодавства та інтеграційних процесів. Учені, особливо не заглиблюючись у теоретичне обґрунтування, сприймають певний підхід до юридичної природи відносин захисту рослин як децю абсолютне зрозуміле і таке, що не потребує доведення. Разом з тим, зазначається, що незважаючи на слабо розвинені теоретико-методологічні засади правового регулювання захисту рослин, в Україні сформовано досить розгалужене фітосанітарне законодавство, основою якого виступає Закон України «Про захист рослин».

Окрему увагу приділено характеристиці виокремлених основних рис правових особливостей фітосанітарної паспортизації в ЄС, зокрема: довга історія та багаторічна апробація; еволюція та корегування; перекладення значної частини відповідальності по контролю за фітосанітарним станом рослинницької продукції на приватних суб'єктів.

Виявлено, що фітосанітарна паспортизація не завжди гарантує фактичну відсутність шкідливих організмів та встановлено той факт, що фітосанітарна паспортизація виконує не лише карантинні завдання – на неї покладається важлива задача простежуваності. Цей висновок підтверджується аналізом інформації, яка зазначається у фітосанітарному паспорті. Його основне змістовне завдання – це ідентифікація особи, яка проводила операції із рослинами чи рослинницькою продукцією.

Обґрунтовано висновок про те, що правові особливості фітосанітарної паспортизації в ЄС полягають у формуванні двоступеневої системи фітосанітарного контролю: безпосередні оператори ринку рослинницької продукції, видаючи фітосанітарні паспорти, беруть на себе відповідальність, підтверджуючи задовільний фітосанітарний стан продукції, що пройшла через них (або вироблена ними, або розфасована, або реалізована тощо), а органи публічної влади

слідкують за тим, чи здатні такі суб'єкти належним чином виконувати відповідні свої обов'язки.

Ключові слова: захисні заходи, карантин рослин, фітосанітарна паспортизація, фітосанітарний контроль, ЄС.

Анотація. Стаття посвячена характеристиці правових особливостей фітосанітарної паспортизації в ЄС. Всесторонній аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок про те, що зараз в науковій доктрині не вистачає наукових досліджень, направлених на визначення правової природи відносин в сфері захисту рослин в умовах постійного оновлення законодавства та інтеграційних процесів. Вчені, особливо не углубляючись в теоретичне обґрунтування, сприймають певний підхід до юридичної природи відносин захисту рослин як кілька абсолютно зрозуміло і те, що не потребує доказів. Разом з тим, зауважується, що незважаючи на слабку розробку теоретико-методологічних основ правового регулювання захисту рослин, в Україні сформовано достатньо розгалужене фітосанітарне законодавство, основою якого виступає Закон України «Про захист рослин».

Особливу увагу приділено характеристиці виділених основних рис правових особливостей фітосанітарної паспортизації в ЄС, зокрема: довга історія та багаторічна апробація; еволюція та корективні зміни; переклад значущої частини відповідальності за контроль за фітосанітарним станом рослинницької продукції на приватних суб'єктів.

Виявлено, що фітосанітарна паспортизація не завжди гарантує фактичне відсутність шкідливих організмів та встановлено той факт, що фітосанітарна паспортизація виконує не тільки карантинні завдання – на неї покладається важлива задача

прослеживаемости. Этот вывод подтверждается анализом информации, отмечается в фитосанитарном паспорте. Его основное содержательное задача – это идентификация лица, проводившего операции с растениями или растениеводческой продукцией.

Обгруновано вывод о том, что правовые особенности фитосанитарной паспортизации в ЕС заключаются в формировании двухступенчатой системы фитосанитарного контроля: непосредственные операторы рынка растениеводческой продукции, выдавая фитосанитарные паспорта, берут на себя ответственность, подтверждая удовлетворительное фитосанитарное состояние продукции, прошедшей через них (или производимая ими, или расфасованная или реализована т.д.), а органы публичной власти следят за тем, способны такие субъекты надлежащим образом выполнять соответствующие свои обязанности.

Ключевые слова: *защитные меры, карантин растений, фитосанитарная паспортизация, фитосанитарный контроль, ЕС.*

Summary. *The article is devoted to the characteristics of the legal features of phytosanitary certification in the EU. A comprehensive analysis of the scientific literature allows us to conclude that currently the scientific doctrine lacks scientific research aimed at determining the legal nature of relations in the field of plant protection in a constantly updated legislation and integration processes. Scientists, especially without delving into the theoretical justification, perceive a certain approach to the legal nature of plant protection relations as something absolutely clear and such that does not require proof. At the same time, it is noted that despite the poorly developed theoretical and methodological principles of legal regulation of plant protection, Ukraine has formed a fairly extensive phytosanitary legislation, based on the Law of Ukraine «On Plant Protection».*

Particular attention is paid to the characteristics of the main features of the legal features of phytosanitary certification in the EU, in particular: long history and long-term testing; evolution and adjustment; transfer of a significant part of the responsibility for controlling the phytosanitary condition of crop products to private entities. It was found that phytosanitary certification does not always guarantee the actual absence of pests and established the fact that phytosanitary certification performs not only quarantine tasks - it is entrusted with the important task of traceability. This conclusion is confirmed by the analysis of the information specified in the phytosanitary passport. Its main substantive task is to identify the person who carried out operations with plants or plant products.

The conclusion is substantiated that the legal features of phytosanitary certification in the EU are the formation of a two-tier system of phytosanitary control: direct operators of the plant market, issuing phytosanitary passports, take responsibility, confirming the satisfactory phytosanitary condition of products that was checked by them (or produced by them, or packaged, or sold, etc.), and public authorities monitor whether such entities are able to properly perform their respective duties.

Key words: *protective measures, plant quarantine, phytosanitary certification, phytosanitary control, EU.*

Постановка проблеми. В Україні близько 70% валової продукції сільського господарства та її експорту становить продукція рослинництва. У зв'язку з цим захист здоров'я рослин і фітосанітарні заходи набувають особливої ваги, оскільки вони можуть сприяти розвитку галузі, а можуть, навпаки, діяти як торговельні бар'єри та бути значним тягарем для виробників та експортерів. Наприклад, надмірний фітосанітарний контроль і сертифікація призводять до значних витрат з боку аграрних виробників і заважають внутрішній та зовнішній торгівлі. Таким чином, важливим є

баланс між безумовною потребою захищати здоров'я рослин і необхідністю стимулювати торгівлю і конкурентоспроможність вітчизняних виробників на внутрішніх та зовнішніх ринках [1, с. 28-33].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі у доктрині аграрного, земельного та екологічного права бракує наукових розвідок, спрямованих на визначення правової природи відносин у сфері захисту рослин в умовах постійного оновлення законодавства та інтеграційних процесів. Учені, особливо не заглиблюючись у теоретичне обґрунтування, сприймають певний підхід до юридичної природи відносин захисту рослин як дещо абсолютне зрозуміле і таке, що не потребує доведення. Наприклад, Н. В. Шапошнікова називає правовий механізм захисту рослин окремим інститутом аграрного права, що охоплює сукупність елементів, які регулюють суспільні відносини з підтримання фітосанітарного правопорядку в Україні і спрямовані на захист рослин від шкідників, хвороб, бур'янів, а також від надмірної хімізації сільського господарства [2, с.161-164]. В. В. Курзова теж виділяє правовий інститут захисту рослин, складовою якого є правове регулювання карантину рослин [3].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виходячи із теми дослідження, основне завдання наукової статті полягає у характеристиці правових особливостей фітосанітарної паспортизації в ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі українське законодавство у сфері карантину рослин переживає євроінтеграційний період розвитку, наближаючись до законодавства ЄС. У свою чергу, ЄС, починаючи з 70-х років ХХ ст. приділяє значну увагу регулюванню безпеки не тільки сільськогосподарської та харчової продукції в цілому, а й продукції рослинництва зокрема. За цей період прийнято ряд важливих нормативних документів ЄС у цій сфері, зокрема Директива Ради 2000/29/ЄС від 8.05.2000 року про захисні заходи, спрямовані проти ввезення на територію співтовариства організмів,

шкідливих для рослин або товарів рослинного походження, а також проти їх поширення у Співтоваристві, положення якої частково враховані Законом «Про карантин рослин» [4, с. 19-21]. Однак законодавство ЄС не статичне, воно еволюціонує та пристосовується до тих викликів, які диктує сучасний світ. При цьому певні механізми, передбачені в європейському фітосанітарному законодавстві, зберігаються, незважаючи на скасування попередніх нормативних актів та прийняття нових.

Досліджуючи це питання, не можливо не зупинитися на цікавій особливості європейської системи фітосанітарної безпеки, яка полягає у паспортизації рослин. Актуальність цього питання передусім заключається не стільки в порівняльно-правовому інтересі, скільки в тому, що перелік законодавчих актів ЄС, до положень яких має бути наближене вітчизняне фітосанітарне законодавство, містить відповідні нормативні акти ЄС, що регулюють фітосанітарну паспортизацію, а саме: Директива Комісії 92/105 від 3 грудня 1992 р., якою встановлюється стандартизація фітосанітарних паспортів, призначених для переміщення певних рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів у межах Співтовариства, і якою встановлюються процедури для видачі таких паспортів та умови і процедури їх заміни [5]; Директива Комісії 93/51 від 24 червня 1993 р. щодо встановлення правил переміщення певних рослин, продуктів рослинного походження або інших об'єктів через територію зони, що охороняється, а також переміщення таких рослин, продуктів рослинного походження або інших об'єктів, місцем походження яких є територія зони, що охороняється, і які переміщують у межах цієї зони [6], тощо. В Україні підготовлено проект Закону про захист рослин, який втілює у тому числі концепцію фітосанітарної паспортизації [7]. Однак ця ідея вимагає більш докладного наукового аналізу з урахуванням українських та європейських реалій.

Сутність ідеї фітосанітарної паспортизації полягає у наступному. Якщо результат фітосанітарного контролю буде задовільним, то замість фітосанітарного сертифікату, що використовується в міжнародній торгівлі, рослини, упаковка або транспортні засоби, що їх перевозять, повинні супроводжуватися паспортом рослин відповідно до виду продукту, який гарантував би його вільне переміщення у ЄС або його окремих зонах, для яких він буде дійсним. Рослини, рослинні продукти та інші об'єкти, які мають походження поза ЄС та із задовільним результатом пройдуть необхідний фітосанітарний контроль на момент їх першого ввезення у ЄС, також мають супроводжуватися паспортом рослин з тією ж метою.

Для того щоб повніше розкрити правові особливості фітосанітарної паспортизації в ЄС, слід проаналізувати кілька її основних рис:

1) *довга історія та багаторічна апробація*. Паспортизація рослин в ЄС – не нововведення. Вона функціонує вже не одне десятиріччя, що робить її абсолютно органічно вписаною до системи законодавства ЄС. Вона тісно пов'язана із іншими складовими цієї системи: наприклад, із системою харчового права, екологічного права тощо;

2) *еволюція та корегування*. Інститут паспортизації рослин розвивається із урахуванням практичних проблем, які виникають під час його функціонування, із урахуванням світових тенденцій та перманентних динамічних змін інших факторів. Дуже показовим є положення, передбачене у ст. 4 Директиви Комісії 92/105 від 3 грудня 1992 року, відповідно до якого система використання фітосанітарного паспорту, зазначена в частині 1 статті 1, мала бути переглянута найпізніше 30 червня 1994 року [8]. Цією нормою визнається не просто можливість відстеження результативності та ефективності дії нормативного акту, а встановлюється прямий обов'язок підводити підсумки застосування права. За результатами постійного правового моніторингу система фітосанітарної паспортизації оновлювалася з метою збереження адекватності правового регулювання

фактичним суспільним потребам. Законодавство ЄС щодо системи фітосанітарної паспортизації пройшло кілька етапів розвитку. Зокрема, у 2000 було прийнято Директиву 2000/29/ЄС [9], яка служила основою функціонування системи фітосанітарної безпеки протягом близько п'ятнадцяти років. Однак з того часу змінилися світові тенденції та і сам ЄС (перш за все, він значно розширився). Саме тому було прийнято рішення про перегляд та оновлення нормативно-правової основи фітосанітарної безпеки ЄС. У зв'язку з цим було прийнято Регламент (ЄС) 2016/2031 Європейського парламенту Ради від 26 жовтня 2016 року про захисні заходи проти шкідників рослин, що вносить зміни до Регламентів (ЄС) №228/2013, (ЄС) №652/2014 та (ЄС) №1143/2014 року Європейського Парламенту та Ради та про скасування Директив Ради 69/464/ЄЕС, 74/647/ЄЕС, 93/85/ЄЕС, 98/57/ЄС, 2000/29/ЄС, 2006/91/ЄС та 2007/33/ЄС. Нове законодавство стало жорсткішим та посилює фітосанітарні вимоги до рослинницької продукції. Це додатково доводить важливість цієї проблематики та її стратегічне значення як для ЄС, так і для України;

3) перекладення значної частини відповідальності по контролю за фітосанітарним станом рослинницької продукції на приватних суб'єктів. На єдиному ринку ЄС фітосанітарний контроль фокусується саме на місці виробництва, де і здійснюється сертифікація рослин та продуктів рослинного походження. Документом, що підтверджує їх сертифікацію, є паспорт рослин. Він потрібен для переміщення рослин, рослинних продуктів та інших об'єктів, які є потенційними носіями хвороб та шкідливих організмів, у межах ЄС [10, с. 182-186]. Відповідно до законодавства ЄС фітосанітарний паспорт може видаватися не лише публічними органами – він може надаватися і приватними суб'єктами, які пройшли відповідну реєстрацію. У Директиві Комісії 92/90/ЄЕС від 3 листопада 1992 року «Про запровадження деяких зобов'язань, яким підлягають виробники та імпортери рослин, продуктів та інших предметів

рослинного походження і про порядок їх реєстрації» зазначається, що після встановлення наміру виробника, оптового магазину, центру відправки, іншої особи або імпортера дотримуватись зобов'язань, а також встановлення їх здатності це робити, офіційні відповідальні органи вносять виробників, оптові магазини, центри відправки, інших осіб або імпортерів до офіційного реєстру під індивідуальними реєстраційними номерами, що дозволяє здійснення їх ідентифікації [8]. При цьому уповноважені оператори видають паспорти лише на рослини, рослинні продукти або інші об'єкти, за які вони відповідають, та лише в приміщеннях, колективних складах та диспетчерських центрах, які знаходяться під їх відповідальністю та задекларовані ними відповідно до законодавства [10, с.182-186]. У такий спосіб утворюється двоступенева система фітосанітарного контролю: безпосередні оператори ринку рослинницької продукції беруть на себе відповідальність, підтверджуючи задовільний фітосанітарний стан продукції, що пройшла через них (або вироблена ними, або розфасована, або реалізована тощо), а органи публічної влади слідкують за тим, чи здатні такі суб'єкти належним чином виконувати відповідні свої обов'язки. Такий концептуальний підхід до організації фітосанітарного контролю переслідує одразу кілька важливих цілей. По-перше, у такий спосіб вдається уникнути тотального контролю з боку органів влади за усіма операціями із рослинницькою продукцією в ЄС. Подібний тотальний контроль над усім товарообігом у рослинництві був би надзвичайно громіздким, складним, вимагав би великого бюрократичного апарату та ресурсів. При цьому така система, швидше за все, призвела б до низької ефективності фітосанітарного контролю при великих затратах на нього. По-друге, система фітосанітарної паспортизації дозволяє органам влади не особисто контролювати усі товарні операції (яких відбувається десятки тисяч щодня), а умови виробництва рослинницької продукції, її перевірки, належності виконання

фітосанітарних заходів окремими операторами – тобто фактори більш-менш стабільні та відстежувані. Образно узагальнюючи модель фітосанітарної паспортизації, можна вказати, що мета публічного управління у сфері фітосанітарної безпеки в ЄС полягає не тому, щоб проконтролювати кожну партію рослинницької продукції у межах ЄС, а надати можливість кожному оператору цього ринку здійснювати свій власний контроль та нести за нього відповідальність. По-третє, фітосанітарна паспортизація намагається одночасно, з одного боку, задовольнити сучасні жорсткі потреби у контролі за кожною партією рослинницької продукції; з іншого боку, – не обмежувати та не обтяжувати торгівлю, мінімально прив'язувати торговельні операції до надання певних дозволів тощо.

Слід розібратися із тим, чому в ЄС виникла така система. Об'єктивна специфіка Союзу полягає у тому, що територія єдиного ринку надзвичайно обширна, а національні кордони не стримують торгівлю всередині ЄС. Тобто фактично відбувається активне переміщення на значній території рослинницької продукції (власновиробленої та імпортованої), однак такий оборот не контролюється традиційними методами (зокрема, на кордонах національних держав). Отже, правові інструменти, які убезпечують міжнародну торгівлю рослинницькою продукцією, не могли бути застосовані для операцій всередині ЄС. Однак це не виключає потенційної загрози виникнення, поширення певних шкідливих організмів та їх перенесення територією Союзу. Наприклад, вивчаючи проблему розповсюдження у Великобританії чорної плямистості (*Colletotrichum acutatum*), науковці виявили, що близько в половині випадків зараження відбулося від імпортованої продукції, тоді як решта – це випадки придбання заражених рослин чи садивного матеріалу із розплідників на території ЄС [11, с. 266-278]. Таким чином, для ЄС простежуваність рослинницької продукції набагато критичніша ніж, наприклад, для

України. Оскільки традиційними способами (зокрема, перевіркою фітосанітарних сертифікатів та здійсненням низки фітосанітарних заходів на кордоні) ЄС може відслідкувати лише частину обороту, тоді як інша частина, яка відбувається всередині та між країнами потребує особливого механізму, яким і стала фітосанітарна паспортизація.

У той же час, не слід абсолютизувати аналізовану європейську систему. Хоча паспорт рослин «підтверджує відсутність карантинних шкідників, нульову толерантність» [12, с. 475-478], дослідження європейських учених демонструють, що паспортизація рослин не завжди гарантує фактичну відсутність шкідливих організмів. Так, незважаючи на ці заходи, багато збудників хвороб рослин все ще перетинають кордони не виявленими [13, с. 891-910]. Розмірковуючи над цими проблемами, Мамфорд вважає, що оцінювати ефективність фітосанітарної системи слід за її здатністю зменшувати очікувану ймовірність успішного вторгнення, а не за впевненістю в її запобіганні [14, с. 329-348]. Існує навіть досить песимістичний підхід, представники якого найкращим засобом зменшення загроз від чужорідних шкідників вважають значне зменшення міжнародної торгівлі рослинами [15, с. 792-808]. Отже, якщо фітосанітарна паспортизація не завжди гарантує фактичну відсутність шкідливих організмів, то що ж вона гарантує?

Фітосанітарна паспортизація гарантує, що у випадку виявленого зараження можливо з високою точністю визначити весь життєвий шлях рослин та виявити причини і місце такого зараження. Тобто фітосанітарна паспортизація виконує не лише карантинні завдання – на неї покладається важлива задача простежуваності. Цей висновок підтверджується аналізом інформації, яка зазначається у фітосанітарному паспорті. Його основне змістовне завдання – це ідентифікація особи, яка проводила операції із рослинами чи рослинницькою продукцією.

Узагалі, новим фітосанітарним законодавством ЄС покладено початок посиленій охороні життя та здоров'я рослин. Основним меседжем Європейського Союзу, який покладено в основу Регламенту ЄС 2016/2031, є розуміння того, що попередження можливої шкоди для сільськогосподарських культур та навколишнього середовища від того чи іншого шкідника є ефективнішим, ніж її усунення, а тому більше ресурсів та заходів повинні бути впровадженні заздалегідь. Одним із основних нововведень у цьому Регламенті є те, що його норми стосуються всіх шкідників – як карантинних, так і некарантинних, які в свою чергу класифіковані за рівнем небезпеки. Визначено три основні категорії шкідників: 1) до першої категорії належать такі, що відсутні в країнах ЄС або, якщо такі є, то вони локалізовані та знаходяться під офіційним контролем. Відповідні шкідники характеризуються високим ризиком для здоров'я рослин і передбачено застосування жорстких заходів, щоб запобігти їхньому потраплянню або розповсюдженню в межах країн ЄС. Такі шкідники повинні бути негайно знищені при виявленні; 2) до другої групи віднесено карантинні шкідники, які присутні в більшості країн ЄС, але відсутні в певних "захищених зонах" (ці шкідники не повинні потрапити та розповсюдитися в межах цих захищених зон); 3) і до третьої категорії віднесено некарантинні шкідливі організми, які широко представлені в ЄС (проте, оскільки вони впливають на якість рослин, то насіння або посадковий матеріал повинні бути гарантовано не пошкоджені такими шкідливими організмами) [16; 17, с. 85-87].

У ЄС фітосанітарний контроль побудовано на концептуальній ідеї простежуваності рослинницької продукції, у той час як в Україні – на її безпосередній перевірці. У результаті відмінності у підходах виникає різний ефект. В ЄС практично увесь обіг рослин та рослинницької продукції охоплено системою контролю. В Україні, незважаючи на постійні закиди в бюрократичності та адміністративних бар'єрах,

подібного «тотального пронизування» немає. Безпосередній контроль із отриманням підтверджуючих документів про фітосанітарний стан (фітосанітарні сертифікати, карантинні сертифікати) відбувається лише в окремих випадках: імпорт, експорт, реекспорт, вивезення з карантинної зони тощо. Звичайний обіг рослинницької продукції на території України не підлягає такому неухильному контролю, який побудовано в ЄС (і тим більше – посилено протягом останніх років).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, правові особливості фітосанітарної паспортизації в ЄС полягають у формуванні двоступеневої системи фітосанітарного контролю: безпосередні оператори ринку рослинницької продукції, видаючи фітосанітарні паспорти, беруть на себе відповідальність, підтверджуючи задовільний фітосанітарний стан продукції, що пройшла через них (або вироблена ними, або розфасована, або реалізована тощо), а органи публічної влади слідкують за тим, чи здатні такі суб'єкти належним чином виконувати відповідні свої обов'язки. Такий концептуальний підхід до організації фітосанітарного контролю переслідує одразу кілька важливих цілей. По-перше, у такий спосіб вдається уникнути тотального контролю з боку органів влади за усіма операціями із рослинницькою продукцією в ЄС. Система фітосанітарної паспортизації дозволяє органам влади контролювати не стільки товарні операції, скільки умови виробництва та перевірки рослинницької продукції, належність виконання фітосанітарних заходів окремими операторами. Образно узагальнюючи модель фітосанітарної паспортизації, можна вказати, що мета публічного управління у сфері фітосанітарної безпеки в ЄС полягає не тому, щоб проконтролювати кожну партію рослинницької продукції у межах ЄС, а надати можливість кожному оператору цього ринку здійснювати свій власний контроль та нести за нього відповідальність. По-друге, фітосанітарна паспортизація намагається

одночасно, з одного боку, задовольнити сучасні жорсткі потреби у контролі за кожною партією рослинницької продукції; з іншого боку, – не обмежувати та не обтяжувати торгівлю, мінімально прив'язувати торговельні операції до надання певних дозволів тощо. По-третє, фітосанітарна паспортизація поєднує виконання карантинних завдань із забезпеченням простежуваності.

Література

1. Дем'яненко С. І., Нів'євський О. В. Система регулювання фітосанітарних заходів в Україні // Економіка АПК. 2015. № 5. С. 28-33.
2. Шапошнікова Н. В. Юридична відповідальність як невід'ємний елемент правового механізму захисту рослин // Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна: матеріали Всеукр. круглого столу (25 травня 2012 року). Київ, 2012. С. 161-164.
3. Курзова В. В. Еколого-правове регулювання карантину рослин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.06. Київ, 2009. 22 с.
4. Духневич А. В. Організаційно-правове забезпечення застосування фітосанітарних заходів в Україні. Розвиток аграрного, земельного та екологічного права на зламі тисячоліть: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 18 – 19 травня 2018 року). К., 2018. С. 19-21.
5. Commission Directive 92/105/EEC of 3 December 1992 establishing a degree of standardization for plant passports to be used for the movement of certain plants, plant products or other objects within the Community, and establishing the detailed procedures related to the issuing of such plant passports and the conditions and detailed procedures for their replacement.
URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0105&qid=1610036231568>

6. Commission Directive 93/51/EEC of 24 June 1993 establishing rules for movements of certain plants, plant products or other objects through a protected zone, and for movements of such plants, plant products or other objects originating in and moving within such a protected zone. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31993L0051&qid=1610104541713>
7. Повідомлення про оприлюднення проекту Закону України «Про захист рослин». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0d133a24-cf26-4323-8677-15a6539f08b3&title=PovidomlenniaProOpriliudnenniaProktuZakonuUkrainiproZakhistRoslin>
8. Council Directive 2000/29/EC of 8 May 2000 on protective measures against the introduction into the Community of organisms harmful to plants or plant products and against their spread within the Community. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0029&qid=1615813192334>
9. Regulation (EU) № 2016/2031 of the European Parliament of the Council of 26 October 2016 on protective measures against pests of plants, amending Regulations (EU) № 228/2013, (EU) № 652/2014 and (EU) № 1143/2014 of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 69/464/EEC, 74/647/EEC, 93/85/EEC, 98/57/EC, 2000/29/EC, 2006/91/EC and 2007/33/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R2031&qid=1609825272091>
10. Бойко О. В. Паспорт рослин: огляд європейського законодавства // Правові проблеми розвитку сільських територій України: матеріали «круглого столу» (Київ, 9 грудня 2015 року). Київ, 2015. С. 182-186.

11. Calleja E. J., Ilbery B., Spence N. J., Mills P. R. The effectiveness of phytosanitary controls in preventing the entry of *Colletotrichum acutatum* in the UK strawberry sector // *Plant Pathology*. 2013. Vol. 62. P. 266-278.
12. De Santis M., Griffo R., Rispoli F. National System of Surveillance Phytopathology and Quality of Processing Tomatoes // 3rd International Symposium on Tomato Diseases (Ischia, Italy, Jul 25-30, 2010). 2011. Vol. 914. P. 475-478.
13. Jones D., Baker R., Introductions of non-native plant pathogens into Great Britain, 1970 – 2004 // *Plant Pathology*. 2007. Vol. 56. P. 891-910.
14. Mumford J. D., Economic issues related to quarantine in international trade // *European Review of Agricultural Economics*. 2002. Vol. 29. P. 329-348.
15. Brasier C. The biosecurity threat to the UK and global environment from international trade in plants // *Plant Pathology*. 2008. Vol. 57. P. 792-808.
16. Stringent new European Union plant health regulations introduced. URL: <https://www.coleacp.org/en/actu/stringent-new-european-union-plant-health-regulations-introduced>;
17. Боснюк-Григор'єва Ю. П. Європейські стандарти контролю за здоров'ям рослин // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України» : матер. конф. (м. Одеса, 7-10 червня 2018 року) / відп. ред. д.ю.н., доц. Т. Є. Харитонова, к.ю.н., доц. Х. А. Григор'єва. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 85-87.

References

1. Dem'ianenko S. I., Niv'ievskyi O. V. Systema rehuliuвання fitosanitarnykh zakhodiv v Ukraini // *Ekonomika APK*. 2015. № 5. S. 28-33.
2. Shaposhnikova N. V. Yurydychna vidpovidalnist yak nevidiemnyi element pravovoho mekhanizmu zakhystu roslyn // *Ahrarne pravo yak haluz prava, yurydychna nauka i navchalna dystsyplina: materialy Vseukr. kruhloho stolu (25 travnia 2012 roku)*. Kyiv, 2012. S. 161-164.
3. Kurzova V. V. Ekoloho-pravove rehuliuвання karantynu roslyn: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk 12.00.06. Kyiv, 2009. 22 s.
4. Dukhnevych A. V. Orhanizatsiino-pravove zabezpechennia zastosuvannia fitosanitarnykh zakhodiv v Ukraini // *Rozvytok ahrarnoho, zemelnoho ta ekolohichnoho prava na zlami tysiacholit: materialy Mizhnarod. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 18 – 19 travnia 2018 roku)*. K., 2018. S. 19-21.
5. Commission Directive 92/105/EEC of 3 December 1992 establishing a degree of standardization for plant passports to be used for the movement of certain plants, plant products or other objects within the Community, and establishing the detailed procedures related to the issuing of such plant passports and the conditions and detailed procedures for their replacement. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0105&qid=1610036231568>
6. Commission Directive 93/51/EEC of 24 June 1993 establishing rules for movements of certain plants, plant products or other objects through a protected zone, and for movements of such plants, plant products or other objects originating in and moving within such a protected zone. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31993L0051&qid=1610104541713>
7. Povidomlennia pro opryliudnennia proiektu Zakonu Ukrainy «Pro zakhyst roslyn». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk->

UA&id=0d133a24-cf26-4323-8677-

15a6539f08b3&title=PovidomlenniaProOpriliudnenniaProktuZakonuUkrainiproZakhistRoslin

8. Council Directive 2000/29/EC of 8 May 2000 on protective measures against the introduction into the Community of organisms harmful to plants or plant products and against their spread within the Community. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0029&qid=1615813192334>
9. Regulation (EU) № 2016/2031 of the European Parliament of the Council of 26 October 2016 on protective measures against pests of plants, amending Regulations (EU) № 228/2013, (EU) № 652/2014 and (EU) № 1143/2014 of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 69/464/EEC, 74/647/EEC, 93/85/EEC, 98/57/EC, 2000/29/EC, 2006/91/EC and 2007/33/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R2031&qid=1609825272091>
10. Boiko O. V. Pasport roslyn: ohliad yevropeiskoho zakonodavstva // Pravovi problemy rozvytku silskykh terytorii Ukrainy: materialy «kruhloho stolu» (Kyiv, 9 hrudnia 2015 roku). Kyiv, 2015. S. 182-186.
11. Callejaa E. J., Ilberyb B., Spencecand N. J., Mills P. R. The effectiveness of phytosanitary controls in preventing the entry of *Colletotrichum acutatum* in the UK strawberry sector // Plant Pathology. 2013. Vol. 62. P. 266-278.
12. De Santis M., Griffio R., Rispoli F. National System of Surveillance Phytopathology and Quality of Processing Tomatoes // 3rd International Symposium on Tomato Diseases (Ischia, Italy, Jul 25-30, 2010). 2011. Vol. 914. P. 475-478.
13. Jones D., Baker R., Introductions of non-native plant pathogens into Great Britain, 1970 – 2004 // Plant Pathology. 2007. Vol. 56. R. 891-910.

14. Mumford J. D., Economic issues related to quarantine in international trade // *European Review of Agricultural Economics*. 2002. Vol. 29. S. 329-348.
15. Brasier C. The biosecurity threat to the UK and global environment from international trade in plants // *Plant Pathology*. 2008. Vol. 57. S. 792-808.
16. Stringent new European Union plant health regulations introduced. URL: <https://www.coleacp.org/en/actu/stringent-new-european-union-plant-health-regulations-introduced>;
17. Bosniuk-Hryhor'ieva Yu. P. Yevropeiski standarty kontroliu za zdoroviam roslyn // *Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Tretie zibrannia fakhivtsiv sporidnykh kafedr shchodo obhovorennia stratehii evoliutsii ahrarnykh, zemelnykh, ekolohichnykh ta pryrodoresursnykh pravovidnosyn u konteksti intehratsiinoho rozvytku Ukrainy» : mater. konf. (m. Odesa, 7-10 chervnia 2018 roku) / vidp. red. d.iu.n., dots. T. Ye. Kharytonova, k.iu.n., dots. Kh. A. Hryhorieva. Odesa : Vydavnychi dim «Helvetyka», 2018. S. 85-87.*